

Adam Smiths osynliga hand alltför osynlig

Av Mats Fält

Det är oftast för mycket regleringar som är problemet och sällan för mycket kapitalism som kritikerna hävdar. Men visst finns det anledning att ta globaliseringens kritiker på allvar.

VI HADE KUNNAT vara i ett betydligt mer bekymmersamt läge. John Edwards är en av senatens mest protektionistiska medlemmar. En Kerryseger kunde ha blivit ett tydligt steg bakåt för frihandeln. Även om kampanjretoriken inte alltid omsätts i verklighet, och Kerrys historia i detta avseende är betydligt mer frihandelsvänlig, så hade det varit svårt att inte alls leva upp till det främst vicepresidentkandidaten Edwards lovade i sina engagerade kampanjtal.

Det hindrar inte att globaliseringen fortfarande är i allra högsta grad ifrågasatt. Temat finns inte lika

The problem with many of these countries was that Adam Smith's invisible hand was nowhere to be seen.

högt på dagordningen, bland annat eftersom de stora förhandlingsmötena tvingats finna andra och mindre upploppsfrämjande former, men diskussionen fortsätter. Parallellerna med debatten om USA:s roll i världen är uppenbara. Liksom när det gäller globaliseringen tolkas nästan allting till nackdel för det stora landet i väster. Jean-Francois Revel uttrycker det mycket tydligt i sin

kampskrift mot det primitiva amerikahatet, "L'obsession anti-américaine" (Plon, 2002). En utebliven amerikansk intervention i en konflikt tolkas som ett uttryck för arrogans, okunnighet och isolationism. Om marinkåren istället rycker ut för att rädda något land, vanligen befolkad av muslimer som hotas av terror och massmord, är det lika självklart ett uttryck för arrogans, imperialism och förakt för, det vanligen handlingsförlamade, internationella samfundet.

Jagdish Bhagwati är en av de mest engagerade försvararna av den företeelse som normalt kallas globalisering. Engagerad står i det här sammanhanget inte för mindre seriös eller överdriven. Bhagwati vet vad han talar om och visar det tydligt. Däremot kan man tycka att han i sin bok "In defence of globalization" kanske kunnat undvika några av de insprängda små lustigheterna. Inte för att de inte är underhållande men väl för att det hade räckt alldeles utmärkt med något färre.

Bhagwati är professor vid Columbiauniversitet och även knuten till Council on Foreign Relations. Han har tidigare varit rådgivare till FN i just globaliseringsfrågor. Författaren har ett drygt fyrtiotal publicerade verk bakom sig och är en mycket produktiv skribent i bland

annat Wall Street Journal och Financial Times. De flesta som följt debatten om globaliseringens härjningar respektive välsignelser torde redan ha stött på hans namn.

Bhagwati konstaterar att debatten om globalisering präglas av många osammanhängande resonemang och ett stort mått bristande logik. Många inlägg saknar koppling till den verklighet som de människor debatten handlar om faktiskt lever i. Det gynnar en yvig debatt där många deltagare får plats men det för knappast frågorna närmare en lösning, i de fall där det uppenbart finns behov av sådana. Några krav på sakkunskap ställs sällan på globaliseringens kritiker, samtidigt som dess försvarare ofta anklagas för att vara partiska på grund av yrkesbakgrund, utbildning eller nationalitet.

REGLERINGAR

En grundläggande brist i debatten är att globaliseringen och kapitalismen inte sällan ses som ansvarig för problem som knappast alls kan kopplas till dessa. Ofta är det istället för mycket regleringar som bidrar till att länders ekonomier inte fungerar. För lite kapitalism – inte för mycket. Minst en av Bhagwatis formuleringar bör ingå i varje globaliseringsdebattörs citatsamling: "the problem with many of these countries was that Adam Smith's invisible hand was nowhere to be seen". I alltför många ekonomier bromsas tillväxten av kontraproduktiva regleringar, korruption och skattesystem som driver fram en betydande svart sektor. Tillväxten blir lägre än nödvändigt och mycket av invånarnas energi läggs ned inte på produktion utan på sätt att komma förbi rådande lagstiftning.

Trots entusiasmen och det engagerade försvaret för globaliseringen bortser Bhagwati inte från de högst påtagliga problem som finns. Det finns en roll för granskare av transnationella företag, tullsystem, fack-

liga villkor och barnarbete. Problemet är att insatserna från alltför många av de som vill väl riskerar att göra ont värre – istället för att verkligen hjälpa och motverka missbruk.

Barnarbete bör självfallet endast få förekomma i kontrollerade och rimliga former. Om kritiken istället för förbättringar för de berörda driver fram nedläggning av de fabriker där barnen fått sin försörjning kan alternativet bli fattigdom eller prostitution. Då har ingen fått det bättre och vägen kan vara stängd för en successiv höjning av levnadsstandarden, som på sikt skulle göra barnarbete mindre attraktivt både för företagen och barnens föräldrar. De flesta föräldrar ser utbildning som vägen till framgång – om de har praktiska möjligheter att välja det alternativet för sina barn.

Kritiken kan driva på utvecklingen och stimulera internationella företag att sitt ansvar som en progressiv kraft i utvecklingen på större allvar. Det är inte fel att företag kan dra nytta av ett gott rykte skapat av engagemang för sina anställda i utvecklingsländer. I många länder är de populära arbetsgivare och brukar bidra till att höja lönenivåerna där de verkar.

Bhagwati ser inte kritikerna som fiender, förutsatt att kritiken kan hanteras på ett sakligt sätt och i sitt sammanhang. Internationella koder och rättighetskataloger, baserade på sunt förnuft, behöver inte leda fel. Problemen uppstår när beteenden som inte gagnar invånarna i utvecklingsländerna främjas av de internationella regelverken. När positiv press i London och Paris vinns till priset av långsammare utveckling i Ghana och Senegal.

Ett intressant praktiskt exempel på vådan av importbegränsningar handlar om bilar och miljö. Bhagwati konstaterar att det bara är en viss typ av fordon som importeras från utvecklingsländerna om införseln begränsas och priserna därför

också blir högre i importlandet. Så långt det är möjligt försöker i så fall företagen ta in dyra fordon för att på så sätt maximera vinsten. Det är ofta också de fordon som kräver mest bränsle och följdaktligen också har de mest negativa effekterna på miljön. Om fri import råder kan det istället bli attraktivt att ta in billigare och mer bensinsnåla modeller, vilket både skulle pressa priserna, i första hand till gagn för de med lägre inkomster, och gynna miljön. De vanliga globaliseringskritiska allianserna mellan fackföreningar, miljövänner och vänstergrupper skulle knappast främjas av en mer saklig diskussion om konsekvenserna av olika protektionistiska åtgärder.

SNABBA FÖRÄNDRINGAR

Världsekonomin funktionssätt förändras med tiden. Ekonomiska förändringar sker snabbare idag än tidigare. En konsekvens av detta är att människor känner större osäkerhet och hoten från utländsk konkurrens, utflyttning av företag och nya teknologier ses som mörka moln på himlen även i länder som uppnått en hög levnadsstandard. Om vi skall kunna möta kritiken från globaliseringens dödgrävare och stoppa lagar som kan hindra tillväxt måste vi enligt författaren acceptera hur världen ser ut och underlätta de omvälvningar som hela tiden kommer att, och måste, präglade våra ekonomier. Om globaliseringens vänner bara identifieras med ett principfast laissez faire tänkande blir det svårt att vinna den politiska debatten.

De ekonomiska kriserna i östasien under 1990-talet behandlar författaren också på ett tämligen pragmatiskt sätt. Den snabba tillväxten kombinerades med stor frihet för kapitalrörelser. När läget blev sämre dränerades ekonomierna mycket snabbt på kapital, vilket skapade de akuta kriserna. Länderna hade till stor del agerat enligt de råd de fått från de internationella institutionerna. Malaysia införde dock när problemen började märkas regleringar av kapitalflödet som fick mycket liberal kritik. Dessa regleringar tycks dock ha bidragit till en betydligt rimligare utveckling – den malaysiska ekonomin drabbades inte i samma utsträckning som grannländerna.

”In Defence of Globalization” är en rik källa att ösa ur för alla som antingen vill allmänbildas i ämnet eller aktivt delta i denna viktiga diskussion. Hittills har utvecklingen i huvudsak gått åt rätt håll men det finns inga garantier för att den skall fortsätta på samma sätt. Det är betydligt lättare att i ett kort TV-inslag framställa ett internationellt företags agerande i ett utvecklingsland på ett negativt sätt än att reda ut sambanden mellan handel, utveckling, välstånd och frihet.

Mats Fält (mats.falt@tyreso.se) är kommunalråd i Tyreso

BOKFAKTA

Jagdish Bhagwati
In Defence of Globalization
Oxford University Press, 2004